

Učiteljski list

GLASILO „ZVEZE SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV V TRSTU“.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca. — Uredništvo (slovenskega dela) in upravnništvo v Trstu (15), Via Udine 35, III. Hrvatski dopisi naj se pošiljajo na naslov: Vinko Šepić, nadučitelj u Buzetu. — Izdaja „Zveza slovanskih učiteljskih društev v Trstu“, odgovorni urednik slovenskega in hrvatskega dela Jože Pahor. — List je za člane izdajateljice brezplačen, naročnina za nečlane Lir 30.— Tekoči pošt. račun. — Tiska Tiskarna Edinost v Trstu.

Št. 23

V Trstu, 1. decembra 1925.

Leto VI.

Ignacij Križman

K njegovi šestdesetletnici.

Ker je bil t. Križman vedno najagilneši v naših vrstah, zadostim čuvstvu svojega srca in zapišem te skromne besede ob slovesnem praznovanju njegove življenjske šestdesetletnice.

Rojen je bil 11. decembra 1865. v Dornbergu, v tej vinorodni metropoli cvetne Vipavske doline kot sin učitelja in malega posestnika, vzor Dornberžana iz dobe Lavričevega preporoda in Lucije Humar iz Sempasa. Naš Ignacij je nasledoval v dornberški šoli očetu Ignaciju in jaz sem bil le začasna prijateljska vez iz šolskega kraljevanja očetovega v prestolonaslednikovi v prvi dobi učiteljevanja. Prvega majnika 1898. je stopil naš slavljenc kot šolski voditelj v dornberško šolo, ki jo je sam obiskoval. Iz očetove šole je bil šel v goriško gimnazijo. Učil se je pridno, saj je bil bister dečko, pravo živo srebro. Dovršil je tretjo, a skrbni oče je imel doma več otrok. Varčeval, računal je in spoznal, da pride njegov Nacek na prej do samostojnosti, ako gre na učiteljske v Koper. Nacetu je to ugajalo in zgodilo se je, da je učiteljski stan 1886. dobil v svoje vrste agilnega tovariša.

Imenovan je bil za učitelja v Lig nad Kanalom, a pobegnil je takoj po prvem obisku v Gorico s prošnjo, naj ga denejo kam na Vipavsko. Vinorodni grički so mu bili ljubši nego visoke snežne gore. Kampanilist! Spisali so mu odlok za začasno službo v prijazne vipavske Smarje. Tu je bil eno leto in dobil je mesto v Dornbergu na očetovi šoli. V ugledni trgovski Bizjakovi družini je našel družico svojega življenja v gospej Amaliji in preselil se je ž njo na novo ustanovljeno šolo v Gabrje pri Mirnu.

Živahni narodni pokret blagopokojnega dr. Antona Gregorčiča je potegnil mladega idealista v svoj vrtinec, in posvetil je svoje agitatorične talente Gregorčičevi politiki. Pridružil se je bivšemu tovarišu Andreju Gabrščku in njegovi «Novi Soči», ki je narastla v bistro nekdanjo «Sočo» z vzaemnim delom dr. Gregorčiča, Gabrščka in dr. Tume. Združili so se in delalo se je res za narodov blagor. Ob ustanovitvi narodnonapredne stranke 1897. je krenil Ignacij Križman k njej z ogromno večino naprednega učiteljstva. Ostal jez vest naprednejšim nazorom do današnjih dni, dasi je iskal in zasledoval vsako novo gibanje in si prizadeval na vse mogoče načine, da bi preprečil vsak medsebojni narodni spor. Izcimile so se današnje razmere z različnimi smernicami poveljne psihoze, a Ignacij Križman je ostal zvest svojim nazorom izza mladih let. Še danes povdarja ob vsaki priliki narodno edinstvo. Vsi poveljni razcepjeni duhovi zagovarjajo svoje smernice in vzore, a bodočnost dokaže, da je le vzgojno prosvetno delo najkrajše za blagor našega ljudstva. Tudi naš Nace čuti to dejstvo in se še vedno rad posveča prosvetnemu ter gospodarskemu narodnemu gibanju v goriškem

mestu in na deželi. V Dornbergu se je lotil gospodarskega delovanja in dosegel mnogo lepih uspehov. Razna kmetijska, gospodarska, vinarska in prosvetna društva poznajo njegovo strokovno prakso, vsled česar je danes ob svoji šestdesetletnici ena najpopularnejših osebnosti v Gorici in na deželi. V Kmečki banki je napravil mnogo koristnega za naše ljudi v družbi najuglednejših posestniških veljakov iz predvojne dobe. V ožjih in večjih družbah še danes rad razvija svoje nazore s trditvami, da je le v gospodarskem delu, v varčnosti in strokovni izobrazbi rešitev našega kmetovalca.

Najbolj agilen je bil Križman v goriškem okraju učiteljskem društvu od prvega začetka svojega delovanja do današnjih dni, saj je bil nepretrgoma društveni odbornik, ta.n.k., podpredsednik, predsednik, sploh duša vsega delovanja. Živahen debater je vzbudil ljubezen pri tedanjih starejših tovariših. Spreten diplomatičen nastop Ignacija Križmana je dosegel uspeh za uspehom in naš stanovski ugled je stalno napredoval pod njegovim vodstvom. Tudi šola je dosegla popoln uspeh in naš stan se je osamosvojil s svojim intenzivnim prosvetnim delom. Pri vsakem učiteljskem delu si našel našega Križmana, ki je bil pravo žarišče učiteljskega gibanja na vsem Goriškem. Udeleževal se je vseh zborovanj po naši bivši pokrajini. Povsod se oznanjal našo stanovsko svobodo, visoko dvigal zastavo naše popolne samostojnosti ter odločno zavračal varstvo uradnih in izvenstanovskih varhov. Koliko drznih, a vedno dostojnih nastopov je imel naš agilni bojevniki tudi z našimi predstojniki, oblastniki in mnogimi denuncijanti vemo le tisti stanovski borci, ki smo mu verno ter zvesto stali ob strani povsod in pri vsakem spopadu.

Njegovo delo se ni omeilo le na goriško učiteljstvo, temveč je šlo preko mej nekdanje male avtonomne pokrajine, Ignacij Križman je bil agilen v Zavezi jugoslovanskih učiteljskih društev v Ljubljani, kjer je v Zavezinem odboru zastopal goriško učiteljstvo od 1895. do končane svetovne vojne. Bil je med ustanovniki Zaveze, Učiteljske tiskarne, Učiteljskega konvikta, Naše Samopomoči itd., bil je pri krstu vseh naših stanovskih in prosvetnih ustanov. Je podpredsednik naše Zveze slovanskih učiteljskih društev v Trstu itd. Zastopal je goriško učiteljstvo v okrajnem šolskem svetu do svoje upokojitve, katero je zaprosil takoj po končani vojni. Nebrojne časti mu je enoglasno priznalo goriško učiteljstvo in ob petdesetletnici 8. julija 1923. ga je imenovalo svojim častnim članom ter mu poklonilo umetniško diplomu.

Tako po končani svetovni vojni je bil pozvan v deželni odbor bivše goriške pokrajine in upali smo, da nam pribori še mnogo stanovsko ugodnost.

Ob srečnem praznovanju njegove šestdesetletnice mu kliče naša stanovska organizacija: «Na mnoga leta v srečni zadovoljnosti v krogu ugledne rodbine!»

A. U.

Postani što jesi

(Svršetak).

Kad ćemo mi birati zvanje našeg sina, kćerke, učenika, mi ćemo im ispitati dušu. Ali ovo je vrlo teško. Tu bi vam morali priskočiti u pomoć stručnjaci psiholozi i drugi istraživači človekove psihe. Amerika već imade nekoje institute za merenje jakosti duše. U Berlinu i drugde u Nemačkoj već posluju psihološki laboratoriji ili instituti, koji ispituju nagnuće i sposobnost mladeži, određujući im zvanje. Kamo sreće, da bi svi gradovi i sedišta srednjih škola imali takove institute. Profesori i učitelji morali bi biti o tome poučeni, pak bi univerzitate morale se time baviti. Eksperimentalna psihologija bit će manjkava dokle god ne bude ustanovila pravila, manje ili više točna, za ispitivanje sposobnosti i sklonosti za zvanje. Na tome se i radi, pak će pre ili kasnije ta nauka zahvatiti i šire krugove, osobito učitelje i profesore, a jedva tada će pojedincima i čitavom čovečanstvu odlanuti, jer će pozvani zasesti svoja njima pripadajuća mesta, na kojem će sretni revnovati, te raditi u blaženom raspoloženju najvećim uspehom. A baš ovo dvoje se traži: sreća (zadovoljstvo) i uspeh.

Mi učitelji učili smo doduše psihologiju, naši profesori znali su taj predmet, ali se praktično ne znadu ni oni ni mi nioe dostatno okoristiti. Jedna eksperimentalna psihologija dat će nove metode i stvoriti nove profesore i učitelje. Dandanas ta grani znanosti vrlo hitro napreduje.

Današnji roditelji i uzgajatelji nek samo savesno promatraju svoju decu pazeći čime se najvole baviti. Omiljelo njihovo dnevno zanimanje igrajući se ili radeći, odat će po prilici dečju sposobnost i nagnuće za nešto.

Naš najveći, a može se reći, i svetski najveći kipar je Mestrovic. Već kao pastirče modelovao je neprestano bilo iz gline, bilo iz drva. Njegove dečje «umetnine» slučajno opazi umetnik, koji umah u detetu otkri veliku sposobnost za kiparstvo. Zamoli mu roditelje, da maloga uzme k sebi. Mali podje — i od pastira postade veliki svetski umetnik.

Rad je zrcalo duše, svedodžba individualna, te njegove osobnosti i karaktera. Da znamo, za što je ko i sposoban, dajmo mu slobodu života i rada. Dajmo mladeži priliku, da na delu primene svoju snagu i svoje duševne sklonosti. Bez samoradnje ne očituje se sposobnost, nit se odgaja mladež. Škola rada i najmodernije obučne i uzgojne metode i škole uskrisit će u detetu prirodjene njegove sposobnosti, te se odlučiti za zvanje i posao prema svomu pozivu i određanju. Samoradnja dovad'a do samostalnosti, u kojoj će mladež ispoljiti svoju dušu. U školi mora biti učenik aktivan, pa da već u njoj počima upotrebljavati svoje darove. Puki školski verbalizam, pri kojem učenik samo pasivno sluša, ubija u njemu već u zametku aktivnost i akciju duha, bez kojih se ne dolazi do uspeha, visine i savršenosti. Dozvolimo detetu, djaku, da svojim radom nešto svoga stvori, a radeći i stvarajući da sam on i uzgajatelji mu upoznaju njegove sposobnosti, a onda došavši u pravu svoju kolotečinu, da razvija svoje individualne darove sa svrhom, da se razvije u ličnost. Glavno je ustanoviti sposobnost i nagnuće, zatim postaviti dečaka na tračnice rada, a onda je lako; sve ide, teče, razvija se normalno i bez ovećih poteškoća.

U životu mnogi na pò puta zastaju i propadaju, pa bili sposobni, a ovo zato, što nisu našli svoju kolotečinu, t. j. nisu našli i došli na svoju pravu stazu, kojom jedino mogu hodati, raditi, učiti. Kolotečina ih vodi ravno k cilju. K cilju vode samo sposobnosti i prirodjena svojstva. Čim je čovek došao na svoje pravo mesto, na svoj legitimni put, tu nastupa obično spontano volja, odlučnost, oduševljenje, idealnost, ljubav, eneržija, interes. Sve ove vlastitosti će pratiti čoveka što srećno došao na svoju kolotečinu. Tu uspeh uzmanjkat i ne će. Tu je i sreća i zadovoljstvo. On se bavi poslom i zvanjem, što mu blaži dušu i srce, vrši ga lako, jer sposoban; uspeti će, a to godi njegovu samoljublju, čašćen je, jer predstavlja ličnost, što imponuje i se traži. Oni su odabranici, koji svete svojim svetlom; ovakovi promiču civilizaciju i jesu kulturni kvasac.

Zadaća je društva, osobito roditelja, škole, države, da postave mladež na pravu stazu i na prava mesta, jer su danas nevredni, nehajni, nemarni, nesavesni, nesposobni, nesrećni radnici, činovnici, uzgajatelji samo zato takovi, jer nisu na svojem položaju, mestu, službi, zvanju, koje nije njihovo, pa odatle zle posledice i ono mnogo zlo u narodu i državi. Da imamo danas više loših no dobrih škola, više loših no dobrih uprava; da danas učestaju tužbe na sama sebe i druge: to biva odatle, što dotičnici ne pokrivaju službe i mesta prema svojim sklonostima. Ponajveć se danas na ove ne pazi, pa se određuju zvanja i službe deci već, reko bih, u kolevci. Ovakav postupak stvara kreature, lakaje, poslušne službenike, ljude nesamostalne i površne, kojima je jedino do toga, da vrše želje i zapovedi. Ovi predstavljaju ljudsko pleve. Samo žive da žive i da sačuvaju karijeru.

Ovi su sami sobom nezadovoljni. Svoju karijeru, zvanje, službu kadri su zameniti odmah drugom unosnijom, bez grižnje savesti. A ovo je najeklatantniji dokaz, da nisu u svojoj košulji, ni službi, da su tudjinci u svojoj kući — da ono nije njihov prirodjeni poziv. — Savest bi morala mnoge i mnoge službenike i činovnike prisiliti, da ostave svoje nelegitimno službeno mesto i da podju onamo, gde im je pravo mesto i gde bi mogli blagotvorno delovati na opće zadovoljstvo, korist i sreću. Jer, «la lingua batte dove il dente duole», a ruke, noge, razum rade ono što srce diktuje i onako, kako to jedino može ljubav, oduševljenje i sposobnost. Točnosti, savršenstva nema bez toga; to mogu postići samo pozvanici Boga naravi.

Zanatliji je rukotvorina nedoterana, ako ju nije izradjivao zanosom i pažnjom, a ovoga nije bez urodjene sposobnosti i sklonosti. Današnju kulturu, napredak u svim granama umeća i znanosti stvorise jedino rodjeni za to odličnjaci. Kad bi nestalo koim nesrećnim slučajem genijalnih umetnika, obrtnika, industrijalaca, naučen'aka nekog naroda, pretao bi istim hipom svaki civilizovani rad; a to bi bila najveća nesreća naroda — katastrofa.

Čitavi kulturni svet je pozvan da se rodjeni talenti, geniji, duševni aristokrate valjano odgoje, zasednu sva najviša kulturna mesta. Škole i učitel'stvo svake struke pozvano je, da tu vrše svoju dužnost civilizatornu. Kako i što, progovorit ću drugom zgodnom podrobnije. — Ne rekoh sve, što imadoh da rečem.

V. Š.

K načrtu za samoizobrazbo

I.

V načrtu za lastni študij smo zadnjič omenili tudi Brezigarjevo knjigo o gospodarstvu, v kateri je najti toliko dobrih misli, izhajajočih iz raznih statističnih ugotovitev. Sicer so statistični podatki še iz predvojnih časov (iz l. 1913) in se nanašajo večinoma na slovenski del Koroške, Štajerske in na Kranjsko, so pa vendar važni, če si hoče kdo napraviti približno sliko gospodarskih razmer tudi pri nas.

Nekaj teh podatkov posnemamo, i. s. o zemljedelstvu, pod čemer se običajno razume kmetijstvo, živinoreja in gozdarstvo. Na podlagi splošnih podatkov in vodilnih misli je primerjane lahko, zajemljivo in koristno. Če se gre v podrobnosti, se marsikaj vidi in spopolni — le ozreti se je okrog.

Zemljedelstvo.

Veliki pomen zemljedelstva se kaže pri nas že v tem, da živi od njeja do 65% Slovencev, med tem ko odpade na industrijo in obrt nekaj nad 15%, na trgovino in promet nekaj nad 7%. Pomen zemljedelstva je torej očiten in je važno vprašanje, kako je gospodariti s premoženjem, ki to ljudstvo preživlja. Oglejmo si nekoliko pridelke po njih važnosti. Pšenica, rž, ječmen, koruza, oves in krompir so med glavnimi poljskimi pridelki. Zavzemajo približno 2/3 vsega poljskega areala (dve tretini njiv), ostala tretjina je posajena z drugimi sadeži (zelenice, repa, stročje itd.). Za žita niso naša tla preveč pripravna, vendar ni obdelovanje na višku. To dokazuje že množina pridelka. Pri nas se je poželo na pr. na enem ha 10,5 q*) pšenice, med tem ko na Češkem 17,7 q, na Danskem celo 30 q; rži smo pridelali poprečno 9,3 q na hektarju, na Češkem pa je prišlo 15,8 q na ha, na Danskem celo 22 q. Tretji pridelek, ki je tudi važen, je koruza. Pšenice, rži in koruze pridelamo sorazmerno enako. Ker se skoro izključno iz teh treh plodov dela moka, jih zovemo krušne pridelke. Seveda ne gre ves pridelek v kruh, ker se proizvajajo tudi industrijski produkti iz žita (žganje, sirup, škrob itd.).

Po izkušnjah porabi poljedelec do 525 g, industrijski delavec do 350 g moke dnevno, med tem ko pride na premožne sloje le do 245 g dnevne uporabe. Ali pridelamo pri nas dovolj za lastno porabo?

Nikakor ne. Znatna množina žita gre za seme, pa tudi kot krma se uporablja. Pšenice in rži se porabi za seme približno 1/6 pridelka, koruze pa kake 3%. Če bi se ali s stroji, bi precej prihranili. (Na ha vsejemo s strojem 150—160 kg pšenice, z roko 180—200 kg!) S takozvanimi krušnimi pridelki krmimo perutnino in prešiče. Narodni gospodarji pravijo, da porabo žita za perutnino kompenzira poraba ječmena za izdelovanje kruha. Za odebelitev prešiča pa je potrebno, da mu vsaj mesec dni da'emo med drugo pičo tudi korožo. Recimo, da se porabi v ta namen do 80 kg koruze na prešiča (v Sloveniji izkazuje statistika ca 530 tisoč prešičev). Lahko trdimo, da se porabijo do 3/4 koruznega pridelka (360.000 q od 490.000 q v to svrhu).

Iz navedenega izhaja, da žitni pridelek pri nas ne zadošča za vsakdanje potrebe in ga je treba uvažati. Ta uvoz znaša od 40%—50% vse uporabe, torej skoraj polovico. Za ta uvoz je naša gospodarska bilanca pasivna, z drugo besedo: nekje je treba pridobiti, da si kupimo kruha. Ali se da odpomoči

z zvišanjem pridelka? Skušnje pravijo, da bi se zgolj tehnično dalo to doseči, a da gospodarski in socialni položaj tega ne dopušča.

Edino ječmena, ki je človeška hrana, a se obenem rabi tudi kot krma, pridelamo toliko, kolikor ga potrebujemo. L. 1913 se je pridelalo na slov. Kranjskem, Koroškem in Štajerskem poprečno 192.000 q ječmena. Ker se je istočasno (tekem l. 1913) popilo 370.000 hl piva, računamo, da je bilo popitega v pivu okrog 82.250 q ječmena, ker se rabi za proizvodnjo 1 hl pive poprečno 22,5 kg ječmena. Za seme računajmo okroglo 35.000 q, za industrije 25.000 q ječmena, ostane za krmo okrog 50.000 q. Tako je letni pridelek izčrpan.

Enako je z ovsem, ki se rabi skoro izključno za konje: pridelava se toliko, kolikor se porabi za krmo in za seme. (V gori navedeni zemlji je bilo l. 1910 pridelka okrog 400.000 q, konj 60.000. Konj porabi po teži dela in po velikosti pasme 2, 2,5 ali 3 kg ovska dnevno.)

Razmeroma mnogo se pridelava pri nas krompirja, vendar sorazmerno malo na hektar, namreč 82,5 q, medtem ko ga pridelajo na Nemškem na istem arealu 135,1, na Danskem 170 q.

Na okroglo 44.300 hektarjih zemlje se je pridelalo 3.654.000 q krompirja, kar bi bilo na osebo 333 kg na leto. Zgolj za človeško hrano se računa pri tem okrog 0,4 kg dnevno. Na Češkem in v Nemčiji je krompir skoroda narodna jed ter se tudi proizvodnja skuša kolikor mogoče dvigniti.

Zajemljiva je tabela o pridelku in uporabi krompirja:

Pridelek	3 654.000 q
Poraba: ljudje	1.635.000 „
za seme	886.000 „
prešičem	790.500 „
industrija	56.000 „
pokvarjenega	365.400 „
Skupna poraba	3.732.900 q
Primanjkljaj	78.300 „

Zelo veliko krompirja gre torej v izgubo: vsuši se in čez zimo deloma segnje, posebno v slabih vlažnih shrambah. (Vendar: čim bolj se krompir vsuši, tem bolje prezimi.) Strokovnjaki pravijo, da segnjeje v dobrih shrambah 4 do 6%, a v slabih 10 do 20% vsega pridelka.

Če posnamemo dosedanje, vidimo, da smo močno pasivni, ker bi morali kot poljedelsko ozemlje kriti z lastnimi pridelki živil ne le lastno uporabo, ampak tudi mnogo drugih potrebščin, ki se morajo uvažati. Kako pa z ostalimi kmečkimi pridelki?

O stročju, zelju, korenju in pesi nimamo točnih poročil. Gotovo je, da se fižol (precej razširjena hrana pri nas) in zelje izvažata v znatnih množinah. Korenje in pesa se porabita večinoma doma in sta brez pomena za gospodarsko bilanco.

Važen je izvoz vina, ki se je pred vojno zelo naglo dvigal, posebno iz krajev, kjer grozdje prej dozoreva (Istra, Vipava in Brda.)

Vino spada le do gotove meje med neobhodno potrebne predmete. Mali kmet, ki plačuje z njim davke in davke, odda razmeroma večjo množino, kakor bogateši. Torej je izvoz vina odvisen od gmotnega položaja kmeta. Na zunanjo trgovino pa vplivajo seveda tudi carina, cene in trgovske zveze. Kakor rečeno, je proizvodnja pri nas razmeroma visoka, višja na pr. kot v vinorodni Štajerski, kjer je prišlo l. 1913 do 109 l vinskega pridelka na glavo.

* Statistični podatki so iz predvojnne dobe.

Pred vojno so šle cene navzgor in je zunanji trg spoznal prednosti tukašnjih vin.

Za sadarstvo so naši kraji zelo prikladni in se pridela sadja mnogo nad domačo porabo, na Kranjskem n. pr. do 70 kg letno na osebo. Zato se tudi izvažajo znatne množine jabolk, češenj, hrušk, češelj, marelic itd.

Znaten je pri nas pridelek ajde, ki se uporablja kot krušno žito ter nam zniža potrebo uvoza moke.

Kako je s pridelanjem sena? Če računamo na 1 ha poprečno 285 q, dobimo 8.885.000 q. (Kar se popase, ni všteto.) Po statistiki leta 1910 je bilo 60.000 konj, 506.000 goveje živine, 66.000 ovc, 19.000 koz. Vzemimo dnevne porabe sena za konja 6 kg, za živino 3,5 kg, za ovce in kože po 1 kg, pa vidimo, da ne pokrmimo vsega pridelka. Letno preostaja okrog 740.000 q, ki se izvažajo.

Izvažala bi se lahko tudi zelenjava, ki pri nas zelo uspeva, a je žal še zelo zanemarjena.

Zemljedelstvo je in ostane pri nas najizdatnejši vir dohodkov. Pred vojno se je v imenovanem ozemlju cenil letni prihodek poljedelstva 226 milj. K^{*)}, živinoreje 207 milj. K, torej skupno 433 milj. K. Uvoz poljed. produktov je znašal po vrednosti 22 milj. K, izvoz 16 milj. K., domača poraba torej 232 milj. K., uvoz živine —, izvoz 20 milj. K, domača poraba torej 187 milj. K. Domača poraba poljedelstva in živinoreje znaša tedaj 419 milj. K.

Ti dohodki bi se dali dvigniti z intenzivnim proizvajanjem, ker je pri nas zemlja pripravna za intenzivno obdelovanje, med tem ko ni prikladna za ekstenzivno, torej za pridelovanje v velikih masah. Kar se izvoza, gre v mesta. Pred vojno je bil na pr. Trst važen odjemalec in je še vedno, posebno za živno, mleko, maslo itd. Pred vojno se je izvažala pol pitana živina celo na Češko, ker so jo opitali z ostanke sladkorne pese in prodali na Dunaj kot prvovrstno klavno živino.

Zemljedelška rodbina se računa poprečno na 5,4 osebe. Zato ima (a bi moral imeti) vsak, ki pripada k zemljedelstvu, poprečno 2.557 ha zemlje (n. jv, vinogradov, gozdov itd.) Poprečni obseg kmetije bi torej lahko znašal 14 ha zemlje. V resnici pa so razmere zelo različne. Neka manj kot polovica je poraščena z gozdom in bi prišlo na osebo 1.146 ha gozda, na kmetijo neka nad 6 ha. Travniki, pašniki in planine obsegajo 1/3, na osebo bi prišlo 0.761 ha, na kmetijo 4,1 ha. Na njive, vinograde in vrte ene kmetije odpade 3 ha zemlje, torej na osebo 0,512.

Na Češkem prde na kmetijo poprečno 12 ha areala in vendar je češki kmet gospodarsko močnejši od našega. To ne pridele od rodovitnosti zemlje in intenzivnosti obdelovanja, ampak tudi od ugodnejše sestave kultur. Njive in vrte obsegajo polovico, gozdi tretjino, travniki in planine pa komaj 1/10 zemlje.

Če bi se zemljiška posest nacionalizirala, da bi prišlo na kmetijsko rodbino poprečno 14 ha zemlje, bi bil letni dohodek sledeči:

1. njive, travniki itd. (po 1685 L. na ha) L. 11.795
2. gozd (po 225 L. na ha) L. 1395

Letni dohodek rodbine, ki ima 5 do 6 udov, bi znašal L. 13.190. S takim letnim prihodkom bi rodbina mogla živeti. Dejanske posestne razmere so pa žal čisto drugačne: čez 70% naših kmetijskih obratov (premožen) ima manj kot 10 ha posesti in čez 50% od tega je posestev pod 5 ha obsega. Če pomislimo, da imajo kmečke rodbine mnogo otrok in da računajo moderni agrarni znanstveniki za kritje življenja

*) Računaj v lirah 5kratno vrednost!

skih potreb najmanj toliko ha zemlje, kolikor je glav v družini, vidimo, da je pri nas agrarna kriza, ki povzroča stalno izseljevanje. Temu bi se dalo kolikor toliko odpomoči, če bi zvišali produkcije. Če bi na primer pridelali krušnega žita do 15 q na ha namesto dosedanjih 9 q, kar bi bilo mogoče, bi mogli prehraniti sami precej ljudskega prirastka. Seveda je tu še neko dejstvo, da ima namreč kakih 600 veleposestev več zemlje, posebno pa gozdov, kakor vseh 70% približkavih (do 5 ha) in malih (do 10 ha) kmetijskih obratov.

Da bi se razmere izboljšale, bi morala poseči vmes dobra zakonodaja in bi se moralo poleg nacionalizacije skrbeti:

1. da se ugotovijo produktivna svojstva poedinih ozemelj,
2. da se pripravijo potrebna semena, gnojila, orodja itd.,
3. da se kmet poučuje v umnem kmetovanju.

Živinoreja.

Navedli smo že število konj, goved, ovc in koz. Konj je razmeroma malo: 3,1 glave na km². Več je goved; seveda je med poedinimi deželami velika razlika. Alpske dežele so bogate na govede (čez 30 glav na km²); toliko bolj žalostne so razmere v Istri in Dalmaciji (8,1 glave na km²). Tudi pri prejšnjih je razmere podobno: slovenski del ima gotovo nad 20 prešičev na km², a Istra morda komaj četrtino tega. Ovc je pri nas malo, morda 3,5 na km², medtem ko je imela Istra 64,8 na km². V primeri s številom prebivalstva je pri nas zelo mnogo gove, živine in prešičev, gotovo znatno več kot v sosednjih deželah, zato je tudi izvoz izdaten. Poleg tega se zalagajo z mlekom in maslom bližnjega mesta (Gorica, Trst, Reka), medtem ko se sira le malo proizvaja in smo navezani na uvoz.

Znatno je tudi perutninarstvo, vsled česar pomenja precejšen vir dohodkov. Izvažajo se meso in ajca.

Glavno načelo o proizvajanju je, da mora biti pridelek vsaj toliko vreden, kolikor znašajo vsi produktivni troški. Torej mora biti vrednost letnega dopitaja živine na manj tolika, kolikor je vredna kmeta in človeški trud, ki je bil potreben za oskrbovanje živine. Naravno, poleg vrednosti zaklane in prodane živine imamo še druge dobrine od nje (mleko in produkti, kože, gno) ter vprežno moč. Pri dopitaju je računati (po Brezigarju) kakih 10% dobička od vrednosti položene krme + človeški trud, ki se ceni na približno 1/3 vrednosti krme in drugih potrebščin za živino.

Razmerje med dobičkom pri dopitaju govedu in prešičev je na splošno nekako 3:1, torej ima kmet poprečno trikrat toliko letnega prihodka od živine (na dopitaju) kot od prešičev.

Živinoreja je velike važnosti pri nas, zato je tudi na mestu razpravljanje o izboljšanju pasme, o primernih hlevih, o melioraciji senožeti, o umetnem gnojenju in o krmilih po eni strani, po drugi pa o vnovčevanju živine, o produktih in njih racionalnem izrabljanju na zadružni podlagi.

Gozdarstvo

Je tudi velikega pomena pri nas, saj je skoro polovica naše zemlje pokrita z gozdovi. Doslej se jim je posvečala premahna pozornost, gledalo se je le, da se iz njih pridobi čim največ dobička.

Gozd nam daje drva in les. Drva se uporabljajo za kurjavo, med tem ko spada med les stavbiški in drugače uporabljiv les. Poprečni letni prirastek je računati 2,88 m³ na hektarju. Do polovice gozdne posesti je v lasti države, veleposestnikov in cerkve.

V zasebni posesti prevladuje visok areal.

Igličastih ter mešanih gozdov je približno 2krat toliko kot listnatih. Ako je letni prirastek drv nekako 45%, lesa pa 55% vsega prirastka, vidimo pa, da se je v imenovanem ozemlju posekalo l. 1910.

- a) trdih drv 858 tisoč m³,
- b) mehkih drv 483 tisoč m³,
- a) trdega lesa 131 tisoč m³,
- b) mehkega lesa 969 tisoč m³.

Primerjanje cen tega lesa z današnjimi nima nikake prave vrednosti, ker so današnje tržne razmere popolnoma spremenjene in so cene silno poskočile.

O uporabi lesa spregovorimo natančneje v sestavku o industriji in trgovini.

* * *

Navedeni podatki morejo dati lastnemu študiju le nekako smer. Kdor pa se hoče temeljito seznaniti z gospodarskimi razmerami svojega kraja jih mora vsekakor podrobneje razmotrivati: kako je z malimi kmeti (do 5 ha zemljišča), kako s srednjimi, kakšen je odstotek enih in drugih, kaj se je že storilo za povzgo zemljedelstva, kaj bi se lahko,

Delovna šola

(Nadaljevanje.)

20. Zmaga dela nad lesom. Naš popis delovne šole že omogoča, da si o njej napravimo splošno predstavo. Njena glavna posebnost je v tem, da ni šola, marveč hiša. V tej hiši, ki ima mnogo otrok, vre intenzivno gospodarsko delovanje, ki je posnetek navadnega domačega delovanja: del otrok ureja stanovanje in skrbi za prehrano, drugi predejo, tkejo, šivajo in se ukvarjajo nasploh s hišnimi rokodelstvi in le mali «se sprehajajo» (delajo ekskurzije), se igrajo, opazujejo in pomagajo. Naša šola je dom in v njem ni razredov: v njem so navadne sobe, v katerih se dela in počiva, ter kuhinja. Te sobe se po svojem številu prav tako specializirajo kakor se to zgodi s sobami katerekoli hiše, ki je stanovanje. Če imamo na pr. 4 sobe, so to «jedilnica in «kabinet» (t. j. soba za čitanje), otroška soba in ostale so za delo.» In kakor se to godi tudi v rodinini, se ne zapremo eden pred drugim, sicer se pa tudi ne motimo (nadlegujemo) med seboj, ne da bi imeli pri tem kakega poslovnega namena.

Med tem ko organizira vzgojevalec tako šolo, se mora popolnoma zavedati, da ni v stanu sam organizirati. Čas mu ne dovoljuje pospravljati za 150—200 osebami, oskrbeti jim prehrano in opravo. Mislim celo, da nima dovolj moči, da bi organiziral pogoste ekskurzije otrok, in končno je tudi le «hišna obrt», a tudi ta le s skrajnim naporom, primerna njegovim močem. V resnici ni oprema zaenkrat kdove kako obsežna: imamo preprosto kuhinjsko opravo (posoda se v sili prinese z doma), kmečki kolovrati, nekaj stolov za tkanje, kar si sami naredimo, in nekaj knjig in učil. Toda vzlic temu imamo mnogo dela, moramo za mnogokaj skrbeti, mnogo tekati okrog in ne pride nič ven iz vsega, če bi padlo učitelju v glavo, da bi hotel po stari navadi vse «sam» opraviti. Čisto drugače pa bo, če se vse to naloži otrokom. 150 če tudi manjših rok je močnejših kot dve odrastli. Naše male organizirane mravle bodo vse krasno uredile, dasi bo tudi zanje dovolj dela. V tem pa je hrbitišče delovne šole: njena naloga je v tem, da sama na dno delo, ki more organizirati življenje otrok in ga napolni s kulturno vsebino. Gospodarjenje v rodinini 150—200 oseb in hišna industrija sta baš dve deli take vrste.

ovire, potrebe, kako je z obrtjo, ali se razvija, kakšne možnosti razvoja so, gospodarske perspektive za prihodnost, izseljevanje ljudi itd. Občine imajo po zadnjem ljudskem štetju posnetke raznih podatkov in bi bilo učiteljstvu v korist, če bi se z njimi seznanilo, saj statistike marsikaj pokažejo in so zelo poučljive. Iz njih se zrcali, kakšne učinke ima na gospodarstvo liberalna doktrina, kako in v koliko je izpeljala svoje namene v borbi z nekdanjim fevdalnim redom, kako bo oblikovala gospodarstvo v prihodnosti. Ni nič težkega nabaviti si take podatke ter jih pretresati. Le na ta način je mogoče pogledati d odna, kako naše ljudstvo živi, kakšne so gmočne podlage njegovega življenja. Da jih pozna in se zanje zanima, je dolžnost intelektualca, ki se neče od ljudi odtrgati, ki neče prepada med njimi in seboj.

ZA SAMOIZOBRAZBO!

Ker je kmetijstvo na Danskem doseglo eno najvišjih stopenj v Evropi, bomo govorili o njem v novem letniku «Učiteljskega lista» obširneje. Opozorjamo že sedaj učitelstvo na to, ker je svoj čas priobčena razprava o danski ljudski visoki šoli šla povečini — mimo.

Pri svojem poletnem delu pa zadenemo še ob neko težkočo. Videli bomo, da je poedini šoli nemogoče organizirati ekstenzivno kmetijstvo. Ali se mora združiti z drugimi šolami v skupno kmetijsko občino, ali se, kar se bo navadno zgodilo, pridruži kakemu gospodarstvu odraslih, kar bo lažje izvedljivo, ker vendar odrasli že zdaj uporabljajo otroke za polska dela in preostaja šoli le še, da ustvari organizacijo in red, namesto potegniti otroke v njih in v škodo odrastlih od dela odrastlih, kakor se godi običajno dandanes: «Ne moremo imeti rednega pouka, ker jemljejo kmetje otroke poleti na polje» — slišimo pogosto od šolnikov, katerih šola je odtujena splošnemu delovnemu življenju. Videli bomo, da se je treba celo pri kulturi gredic zateči k združnemu delu. Smešno in nemogoče je hoteti organizirati v XX. stoletju zaprto šolsko gospodarstvo.

Vemo že, kakšno zalogo znanja in spretnosti so si pridobili naši osem- in devetletni (kakor tudi devet- in desetletni), ko so bivali v naravi. Poznajo vrsto vrtnih in divjih cvetic, znajo gojiti zelenjavo, obdelati vrt (v zimski dobi — čebulnice), pozna o semenah, setev in kaljenje, sploh življenje rastlin po opazovanju in preizkusih. Ne morem navesti tu imenika najprimernejših rastlin, ki so pripravne za različne kraje. (Poizvedeti je pri cvetičarju ali vrtnarju). Otroci znajo gojiti tudi žitnice in predivne rastline. Poznajo poljedelsko orodje, stroje in so si pridobili gotovo združno in kolektivistično vzgojo. Poznajo že navadne vremenske pojave, tudi življenje živali, posebno hišnih, ptičev, žuželk in škodljivcev. Končno so si pridobili tudi nekatere splošne prirodzanske ideje.

Zdaj, ko se odpravljamo na tretje poletno delo, se njih delo posveti večinoma drevesu. Ze prej, na pr. v preteklem letu, so pričeli delati v sadovnjaku, ko so delali travne grive, so se vadili v dekorativni vrtni umetnosti in so se, najbolj z estetičnega stališča, seznanili polom prakse s cvetočim grmičevjem, s plazilkami in ovijalkami, pa tudi s sadonosnimi rastlinami (lepota, barva cvetja, vrste, presajenje, nega; metode plezanja, oporišča, lepota in korist, senca, varstvo pred vetrovi itd.; sade, jesenske barve, pokvarjenje sadežev.) Zdaj se ta dela nadaljujejo in razširijo (sezala bodo celo še v prihodnje

leto): sadno in gozdno drevje, sadjarstvo in gozdarstvo. Načrt je približno sledeči: 1) razločevanje v naših krajih rastočih vrtnih in gozdnih dreves, njih biološki, estetični pomen in korist, 2) pomnoževanje s semenom, koreniki in sadiki ter priprave, temu odgovarjajoče; sajenje želoda, sajenje vrbovih vej, presajenje dreves, 3) življenje drevesa in njegova sestava: korenike, deblo in deli, veje in vejice, brstje, listje, cvetje, sad in seme (drobnogled in poskusi — vpijanje vlage, smer vlaken, tok sokov, dihanje in tvorba škroba), 4) listnati in iglasti gozd. Metoda sistematičnega opazovanja in poskusi z zabeleženjem.

Program gozdarstva in nasajevanja je približno ta le: 1) gozd v začetku spomladi (brstje in vpliv toplote nanj, prve pomladne cvetice, lanske mačice in listi); 2) brezov gozd (sok pomladi, «solze» breze, dihalni stroj, pore in povoščenost listov, biološki pomen teh reči); uporaba lesa (plug, brana, voz); les breze in ogleje, destiliranje smole iz brezinega lubada, uporaba vej za metle, žlice, pladnje (podstavke); lepota in dekorativna uporaba breze; 3) hrastov gozd (žir in uporaba, česlovina, predmeti iz hrastovine, estetika hrasta, škodljivci hrasta); 4) vrba (mačice in medne žleze ter njih biološki pomen, nasajanje vrbinah sadik v močvirja, utrjenje bregov in prepadov z vrbami, uporaba vrbovih šibic za pletenje, trhla vrba, poezija vrbe, vrbovo mladje in uporaba); 5) iglasti gozd (destiliranje smole, macesnov gozd, smrekov gozd, terpentin, korist smrekovega lubada, biologija macesna in smreke in njih estetična uporaba); 6) gozdne cvetice in ptiči (življenje šmarnice, nagelčka, jagode, jagodna gredica, gobe, plevel; življenje mravelj, veverica, slavec, kukavica in druge ptice; kače). Metode opazovanja, delo, zleti in zbiranje.

Toda najvažnejši tema in najvažnejša vprašanja

so sledeča: gozdna tla, vpliv nalivov (povodnji), korist gozda, razmnoženje gozda, bolno drevje, gozdni škodljivci (parazitne gobe, neurje, gozdni požar, škodljive žuželke, gozdni zločini) in boj proti temu, varstvo gozda. Metoda je opazovanje v gozdu, dela v drevesnici in v gozdnih stacijah, eksperimenti na poskusnem polju, sistematično beleženje opazovanj in poskusov, opis pogostih, ne kompliciranih, vendar posebnih ekskurzij, čitanje knjig o gozdarstvu, o življenju gozda in pogozdenih krajev, poezija.

Kar se tiče vrtnarstva, bi prišla za to starost v glavnem sledeča dela in teme vpoštev: setev semena v zabožke, pikiranje, presaenje ev lonce in na gredice, naprava zgodnjih gredic, češnjev vrt in boj s škodljivci; vrste češenj in kultiviranje, češplja, kruška, jablana in njih nega (prekopanje, zalivanje, varstvo pred slabim vremenom in živimi škodljivci), njih različne vrste in njih škodljivci, ivanje grozdje (njegova nega, obrezanje, škodljivci), vrtna jagoda, malina, ribez (pomnoženje, škodljivci, nega), higijena prehrane s sadjem in jagodami; ptičnice in življenje ptic (škorec, ščinkovec, lastovke in vrabci) in žuželke (hrošč, ščurek, rilčar, zavičaj).

Kar se tiče polja, je «varstvo polja» glavni tema (pomnoževanje trav, boj proti zasipanju polja, pesek, neurje, pleveli in njih zatiranje, bolezn žita, škodljivci polja — biologija rastlin in živali), gnojenje (sestava zemlje in nje izčrpanje, česa ji manjka? Razumevanje sestave različnih gnojil, kolobarjenje, tri in štiriletno obdelovanje, menjevalno obdelovanje, katera tla so primernejša za ta ali oni način obdelovanja in iz katerih razlogov, razločevanje vrst tal po vegetaciji, ki na njih prevladuje, pogoji dobre žetve, izboljšava travnikov, senožeti) in «uporaba trav» (ječmen, ovsena moka, uporaba slame). Metoda je — kot povsod — opazovanje in delo.

(Dalje.)

Dvogovor

Paragraf (zveržen in reven, viseč že v grob, ponižno): Dovolite, milostni gospod, da se predstavljam!

Direktor (didaktični — motreč revno zunanost prišleca, osorno): Kdo ste?

Paragraf: Seve, kako bi me poznali, ko so mi pa zamenjali ime!

Direktor: Če le nisi goljuf! Zamenjali ime?

Paragraf: Oprostite! Ne, ne imena, številko...

Direktor: Sumljivo, močno sumljivo! Odkod pa si?

Paragraf (pomišlja): Odkod? Moj oče je bil iz idealističnega modroznanstva, jaz sem pa iz enotnega... besedila, to se pravi: rojen sem bil že prej, nekaj let prej.

Direktor (vmes): Prebrisan ptiček si, vidim. Tukaj doma, tam rojen, na svet pa si prišel že nekaj let poprej. Greš proti moji potrpežljivosti! Gledaj, da ti vrat ne polkážemo!

Paragraf (obupno): Saj ste mi jih že, saj sem revež brezposeln!

Direktor: Torej bi rad dobil kako mesto? (Pomilovalno.) Prijatelj, treba je vložiti prošnjo na kolkovanem papirju, dokumente, dokaz o moralnem vedenju...

Paragraf (se ožunači): Saj nisem prišel prosit mesta. Protestirat sem prišel!

Direktor (mogočno): Pazi na besede! Ne rabi takih, ki jih danes niti v leksikonih ni več! Če pa res misliš protestirati, obrni se na višje mesto; jaz

nočem nikake odgovornosti, ker je tudi nimam. Razumeš?

Paragraf (polkaže z glavo navzgor in pokima): Seveda razumem. Morda vam odgovornost niti ne diši. Protestiram pa vzlic temu! Brezposeln sem po vaši zaslugi. Sem paragraf ta in ta...

Direktor: O, saj te dobro poznam! Hujskač si! Ljudi hujskaš, da mi pošiljajo listke! Ampak sam najboljše veš, kako je. Kdor pride s prvih mest tja doli na trideseto ali na tridesetprvo, dragi moj, tak ne šteje več mnogo. In kako naglo si zlezal po klinih navzdol!

Paragraf (se moško postavi): Klini gor, klini doli! Moji kolegi so še mnogo bolj zadaj, pa imajo povsod besedo. Tudi jaz jo hočem imeti!

Direktor (skomigne z rameni, posmehljivo): Revež, pod nesrečno zvezdo si rojen, kaj bi se tu repenčil! Ali res ne veš, da si le privesek? Kar se pa tvojih kolegov tiče, jih pa sučemo, kakor se nam zdi lepše.

Paragraf: Sučete jih že lahko, toda mene ste tako zasukali, da sem zletel v staro šaro. To pa ne gre, zato protestiram! (Lopne po tleh.)

Direktor: Stoj, sicer ti bo žal! Znaj, da danes niso časi polovičnih ukrepov!

Paragraf (lopne spet): Hočem pravice, nočem biti v kotu! Vsakemu, kar mu gre! Vrnite mi čast, sicer...

Direktor (se grohoče): Glej ga, glej, spaka! Kdo da bi nam ukazoval! Teža pa še ne! Ha ha ha! Prijatelj! Poglej se vendar že, kakšen si! Ali ne veš, da nimaš nobene prave podobe? Gol hodiš okoli in

se kažeš kakor velik gospod. Kdo se ti ne bi smejal? Ali se ne spominjaš, kaj so ti bili obljubili, ko so te spravili na svet? Urnik so ti bili obljubili in program, ti si pa, sirota, vse to pozabil!

Paragraf (vmes): Motite se, nisem pozabil jaz, ampak moji očetje. Moje brate so lepo oblekli, mene so pa pustili golega. Dve leti že hodim okrog brez figovega peresa, če se smem tako izraziti. Ampak ni moja krivda!

Direktor (zasmehljivo): Torej vendar priznaš! Pojdi in pritoži se pri ministru, če pa sam vidiš, da si gol! Kadar te bo pošteno oblekel z urnikom dodatnih ur in z učnim načrtom, pa se vrni k meni in poprašaj, če je kje še kak zapeček zate. Si razumel?

Paragraf (ponižno): Za božjo voljo, imejte usmiljenje z mano! Poglejte me dobro, kako sem mršav in zdelan! Saj visim že v grob! Še ena pot do ministra, pa me ne bo več nazaj. Morda še do njega ne pridem, na cesti poginem od vsega hudega. Zakaj tudi paragrafom je včasih hudo! Imejte usmiljenje!

Direktor (oblastno): S kom? S paragrafom? Kaj se pa nam mešate med noge? Nismo mi zaradi paragrafov tukaj, ampak so paragrafi radi nas. Capito? Prosim te, izgubi se vendar!

Paragraf (ogorčen): Pa za nalašč ne!

Direktor (hud): Marš, izgini!

Paragraf (se reži): Kdo je viši? Ali ste vi nad nami, ali smo mi nad vami?

Direktor (srdit): Bomo videli! (Kar se zgodi, ni nič nevsakdanjega. Direktor se zažene naprej, si zaviha rokave, pograbi paragraf ter ga tresči iz pisarne. Pihajoč od jeze, zaloputne za njim vrata): Tako! Zdaj veš, pri čem si, ti nezakonsko ščene! Ta bi bila lepa, da bi mi ti še ukazoval! Saj si samo polparagraf, ko te še prav oblekli miso! (Sede ter se nekoliko pomiri.) Vrat bi mu bili zavili! Dobro, da so ga vsaj raztrganega pustili! Je vsaj laže delo z njim. Drugače bi mu ne bil vrag do repa!

(Zavesa.)

O sestavljenih besedah

(Nadaljevanje.)

Napačne spojenke s samostalnikom:

1.) Vse spojenke s samostalnikom, v katerih je drugi del popolni pridevnik, so napačne: umobolen, slonokošen, vodoraven, čaropoln; še posebno pa one, v katerih je samostalnik v roditeljski: milostipoln, ljubeznipoln, trudapoln, usodepoln, hvalevreden (kot se piše po vseh spričevalih), častivreden, častilakomen, zemljelačen.

Namesto umobolen se glasi pravilno bolan na umu, kot govorimo bolan na želodecu, bolan na obistih, bolan na pljučih, bolan na jetrih. — Namesto slonokošen: iz slonove kosti, kot pravimo iz volovjega roga, iz smrekovega lesa in ne valorožen in ne smrekolesen. — Namesto vodoraven bi morali govoriti raven kot voda, kot pravimo raven kot sveča, trd kot kamen, mrzel kot kača, težak kot svinec. Besedo vodoraven imamo iz Cigaretove terminologije in je češkega izvora, ki je skovana po besedi wasserrecht. Za ta pojem je boljši Cigaretov izraz iz pridevnika in nedovršenega glagolskega debla z obrazilom — en: ravnoležen. Ravnoležna ravnina, ravnoležna ploskev, ravnoležna črta; samostalnik ravnoležnost namesto vodoravnost. — Čaropoln se glasi prav: poln čarov; pravilneje: očarljiv, čaroben.

Kdor piše milostipoln, mora pisati tudi kruhasit,

kruhalachen, ali pa tudi nasprotje milostiprazen. Sploh je nelepa zveza milosti poln, ljubezni poln, kot da bi bila ona bitja z milostjo ali ljubeznijo napolnjena. Če bi nam te zveze že rabile, bi jih morali pisati narazen. Namesto teh prevodov iz nemščine imamo lepše izraze. Naj slede vse poprave: milostipoln (milosti poln, poln milosti), prav: milosten, premilosten, nad vse milosten; milostiv, premilostiv, nad vse milostiv; ne: Češčena Marija, milostipolna, ampak: Češčena Marija, milostna, Gospod je s Teboj! — Ljubeznipoln (ljubezni poln, poln ljubezni), prav: ljubezniv, preljubezniv; tudi: ljubeč, nad vse ljubeč. — Usodepoln (usode poln, poln usode), prav: usoden, usodonosen. — Trudapoln (truda poln, poln truda), prav: naporen, utrudljiv. — Nadepoln (nade poln, poln nade), prav: nadobuden. — Hvalevreden, častivreden, častilakomen, zemljelačen se pišejo narazen: hvale vreden, vreden hvale, vreden pohvale, kot je plačila vreden, vreden plačila; spomina vreden dogodek, obžalovanja vredno stanje, pomilovanja vreden človek, zavidanja vreden, časti vreden ali vreden časti; častilakomen ali lakomen časti, kot je lakomen denarja, lakomen blaga, lakomen zemlje; zemlje lačen, kot je kruha lačen in podobni izrazi kruha pijan, podpore potreben. — Skrivnostipoln (skrivnosti poln, poln skrivnosti), prav: skrivnosten. Namesto delozmožen je pravilno dela zmožen, zmožen dela

(Dalje)

Feljton

Stano Kosovel: LORD BYRON

(Konec.)

Se nekaj besed o Byronovem individualizmu. Byron se je bojeval za načela, katerih drugi niso priznavali. Proglasiti se v tedanjem času na Angleškem za liberalca, je bila usodna stvar. Ljudje iz srednjih in nižjih slojev so bili radi te pripadnosti žigosani za levičarje in prevratnike. Morali so trpeti, ker so jih neprestano preganjali. Liberalce iz aristokratskih krogov pa so Angleži še posebej prezirali in zaničevali. Nazadnjaški tisk jih je napadal ob vsaki priložnosti ter se ni sramoval brskati celo po najintimnejših zadevah njihovega zasebnega in zakonskega življenja. (Primer: lady Byronova in klevetanje pesnikove po poli sestre Avguste).

Kakšen pa je bil v jedru Byronov liberalizem?

Težil je za nedosežnim. Želel si je novega človeštva, resnice brez servilnosti, čistega ponosa — skratka rod ljudi, ki žive novo življenje, višje od vsakdanjosti. Pesnikova deviza se je glasila:

Dragi tovariš, svetuješ mi, naj se pomešam med svet; reči ne morem, da ne svetuješ mi modro;

toda umik v samega sebe se lepše vjema z zvokom [mojega duha:

jaz nočem med svet, katerega preziram.

Angleži so še danes nedostopni in nepopustljivi napram Byronu. Ob stoletnici pesnikove smrti leta 1924, je izšel javen apel priznanih avtoritet, ki so zahtevale, naj se vendar enkrat odstopi prostor za Byronov grob v britanskem Pantheonu, ležečem v westminsterski opatiji. Poziv so podpisali med drugimi: Lloyd George, lord Balfour, bivši minister Asquith, Edmund Goss. T. Hardy, R. Kipling. Cer-

kveni dostojanstveniki v Westminsteru pa so odgovorili negativno. Morda so odklonitev zahteve še jasneje poudarili kakor pred sto leti, ko je zavrnil prošnjo za pokop Byrona v Westminsteru dekan Ireland. Angleška družba je torej v bistvu ostala ista kakor za časa pesnikovega življenja. Za njo je Byron še vedno izobčenec.

Viri, ki so mi služili pri sestavljanju razprave o lordu Byronu: Byronova zbrana dela v devetih

zvezkih s predgovori in komentarji; Merezkovski: Večni opotniki (študija o lordu Byronu); G. Brandes: Literarni toki devetnajstega stoletja (četrti knjiga, angleški naturalizem); Uvod v Böttgerjevo izdajo Byronovih spisov, napisal dr. W. Wetz (Lipško, Maks Hesse); odlomki iz doktorske disertacije I. M. Petrovića v New Yorku (priobčeni v zagrebški «Novi Evropi») itd. Mes'oma so privzeti v besedilo celi odstavki ne da bi bil tako zraven naveden pisatelj.

Iz organizacije

Goriško učiteljsko društvo ima svoje redno letno zborovanje v Gorici v Trgovskem domu 3. decembra t. l. ob 10. uri po sledečem dnevnem redu:

1. Predsednikovo poročilo.
 2. Blagajnikovo poročilo, njih računov.
 3. Leopold Paljk: Gospodinjsko nadaljevalna šola, njena važnost in ustroj.
 4. Volitev odbora.
 5. Razni nasveti.
- Pridite vsi, ker je to vaša dolžnost. Odbor.

Učiteljsko društvo za Trst in okolico. «Učit. društvo za Trst in okolico» je imelo svoje jesensko zborovanje z dnevnim redom:

1. Pozdrav predsednika.

Razno

Obveznost bivališča. Učiteljstvo je dolžno bivati v onem kraju, kjer poučuje. Sme pa bivati tudi v bližini onega kraja, toda s pooblastilom šols. proveditorata, za katero je prositi na kol. papirju 2 L.

Učiteljstvo se sme odstraniti iz svojih bivališč one dni, ko ni službeno vezano.

Znižana voznina. Učiteljstvo in njih rodbine smejo potovati po železnici ali s parnikom po znižani ceni (ca 50%). Morajo pa imeti **železniško knjižico**. Ta se izdaja le učiteljstvu, ki je že v natečajnem imeniku. Zanj je treba poslati na proveditorat L. 4.05 in lastno fotografijo s podpisom čez prsi (format 6x10 cm) kr. nadzorniku. Temu je tudi javiti, da se je poslala nakaznica proveditorju.

Število voženj ni omejeno. Če nima knjižica več listov, se lahko zahtevajo takozvane «richieste ferroviarie», s katerimi se je mogoče voziti po znižani tarifi. Dobi se pri nadzorniku. Ta izda tudi (za silo) **izkaznice**, ki so enakoveljavne s knjižicami. S pomočjo izkaznic se lahko vozijo tudi provizor, učitelji (a ne suplenti!), če že drugo leto učijo.

Popravek. V 21. številki «Učiteljskega lista» objavljena vest, da je bil rekurz tov. Sivca že rešen, ni resnična.

Opravičba zavrnitve «Novega Roda» bivšega naročnika — 21. številka Učiteljskega lista od 1-XI.-25. ugotovlja mojo zavrnitev «Novega Roda» brez moje navedbe njenega vzroka. Mojo zavrnitev pa izvaja po svoji logiki iz razlogov namišljene moje strahopetnosti.

Da ne bo dvoumnosti v tej stvari, evo moje opravičbe: Dolder sem bil v stanu rabiti «Novi Rod» za sredstvo v dosego kulturnega smotra naše mladine, sem ga rabil ne iz osebne, temveč altruistične koristi. Od začetka šolskega leta so «Novemu Rodu» postavljene neprekorne zapreke, katerih ne

2. Predavanje.

3. Slučajnosti.

Prisotnih je bilo članov in gostov 30.

Predsednik otvori ob določenih uri zborovanje. Pozdravi navzoče in bodri člane k vztrajnosti, da si nam v sedanjih razmerah vse naše prizadevanje in delovanje ne prinese nikakih gmotnih koristi. Nato da besedo g. predavatelju, ki nam je prav lepo predaval o «razlagi elektriških pojavov na podlagi elektronske teorije».

Predsednik priporoča nato razširjanje našega prekoristnega mladinskega lista. Imenuje se zastopnik tega lista za naše okrožje. Dalje se izrazi splošna želja, da se pri prihodnjem delegacijskem zborovanju pove mnenja o novi obliki lista.

Nato se otvori debata o našem stališču, posebno glede provizoričnih, oziroma suplentov. Določi se deputacija, ki sestavi spomenico tozadevno na g. župana in mu jo izroči osebno.

zmore noben «junak» mojega položaja brez da ne bi škodoval skupnosti. Moj prosti čas ljubim vporabiti za čitanje knjig s študijsko in resno vsebino in si ne dovoljujem vsiljevati čtiva omejenega na gotovo starostno dobo.

Kar se tiče strahopetnosti je ne poznam nikoli in pred nikomur, ker se zavedam mojih dolžnosti in pravic. Moja zavrnitev «Novega Roda» izhaja iz ozirov praktične potrebe. —

F. F. ki služi v T. in je rojen v S.

Op. u.r.: Priobčujemo to «opravičbo zavrnitve» v takem jeziku kot smo jo pre'eli. Če bi to «opravičbo zavrnitve» komentirali, bi samo pokvarili nje vtis. Dostavljamo, da je bil F. F. naročen dve leti na list. Ko je služboval v K., mu je po nesreči prišlo v roke več izvodov, ki jih je vrnil upravi. Takrat je naročil, naj se mu pošl'a en izvod, toda v oddaljeni — roštni kraj S. Iz ozirov praktične potrebe pač...

Načrt sindikalnega zakona so listi nedavno objavili. Ni pa še znano, kdaj pride v razpravo in v veljavo. Novost je, da bodo v te državne sindikate vpisali kogarkoli, ne da bi ga vprašali, kaj sam misli in če se želi vpisati. Tudi sindikalni prispevek mu bodo lahko naložili in sicer do 30 L. letno.

Šolska matica. Opozorjamo poverjenike, da do 10. decembra pošljejo tov. Germku, Trst, Via Feltre 7, izkaz članov in nabrani denar. Vsak član plača 30 D. (14 L.)

DOLŽNIKOM «NOVEGA RODA».

Pri nekaterih dolžnikih «N. r.» ne izdajo vsi opominj nič. Na pismene račune se ne odzovejo, za objave so gluhi. Tako ni plačanih več tisoč lir še za lanski in prejšnje letnike. Če bi dolžni plačevali po malih obrokih, bi že davno lahko poravnali dolžove.

Uprava ne mara delati neprijetnosti prizadetim, toda potrebno je, da se zavedo svoje dolžnosti in uredijo obveznosti do «Nov. roda».